

UZASADNIENIE

Powódka (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł. wniosła o zasądzenie od pozwanej (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w D. kwoty 115.290,15 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od kwoty 100.000 zł od dnia 24 czerwca 2013 r., od kwoty 1.145,15 zł od dnia 2 sierpnia 2013 r. i od kwoty 14.145 zł od dnia 2 sierpnia 2013 r. oraz kosztów procesu, w tym kosztów postępowania pojednawczego.

W uzasadnieniu powódka powołała się na zawartą przez strony umowę, która obejmowała wykonanie przez powódkę na rzecz pozwanej projektu budowanego hali (etap pierwszy) oraz prace budowlano-montażowe związane z wykonaniem hali produkcyjno-magazynowej wraz z częścią socjalno-biurową (etap drugi). Powódka wykonała w całości pierwszy etap umowy, przedkładając pozwanej projekt budowlany, który pozwana odebrała bez uwag. Następnie na mocy oświadczenia z 21 czerwca 2013 r. pozwana odstąpiła od umowy o roboty budowlane z nieznanymi powodami. Zdaniem powódki wobec nieistnienia żadnych umownych podstaw do odstąpienia od umowy, zachowanie pozwanej skutkowało obowiązkiem zapłaty na rzecz powódki umówionego przez strony wynagrodzenia. Na objęte pozwem żądanie składa się:

- kwota 100.000 zł dochodząca tytułem części wynagrodzenia przysługującego powódce na podstawie art. 644 k.c. w zw. z art. 656 § 1 k.c., wobec odstąpienia przez pozwaną od umowy o roboty budowlane przed ukończeniem obiektu;

- kwota 1.145,15 zł dochodząca tytułem nierozliczonych kosztów administracyjnych związanych z projektem budowlanym poniesionych przez powódkę, w tym:

- a) uzgodnienie projektu (...) 145 zł,
- b) opłata skarbową za pozwolenie na budowę - 826 zł,
- c) opłata skarbową za upoważnienie - 34 zł,
- d) opłata skarbową za upoważnienie (...) 17 zł,
- e) opłata skarbową za upoważnienie związane z uzyskaniem decyzji na lokalizację zjazdów - 17 zł,
- f) opłata za wydanie wypisów i wyrysów z rejestru gruntów - 89,15 zł,
- g) opłata skarbową za pełnomocnictwo do wypisów i wyrysów z rejestru - 17 zł,

- kwota 14.145 zł dochodząca tytułem niezwróconych kosztów projektowych poniesionych przez powódkę, w tym:

- a) badania gruntowe, opinia geotechniczna - 4.674 zł brutto,
- b) projekt robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi - 1.476 zł brutto
- c) projekt fotowoltaiki - 7.995 zł brutto.

W odpowiedzi na pozew pozwana (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w D. wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie od powódki kosztów procesu według norm przepisanych.

Pozwana potwierdziła fakt odstąpienia od umowy, w zakresie pierwszego z żądań pozwu wskazała jednak, że w związku z uregulowaniem wynagrodzenia za pierwszy etap umowy, obejmujący wykonanie dokumentacji projektowej, i wobec nieprzystąpienia przez powódkę (z powodu odstąpienia od umowy) do realizacji etapu drugiego, obejmującego prace budowlano-montażowe, nie zmaterializowały się postawy do wypłaty wynagrodzenia za drugi etap. W zakresie

kolejnego żądania, obejmującego łącznie 15.290,15 zł, pozwana podniosła, że powódka nie dochowała formy pisemnej, zastrzeżonej przez strony pod rygorem nieważności dla wszelkich zmian umowy, w tym dla zlecenia prac dodatkowych.

W piśmie procesowym z 27 lipca 2015 r. powódka - w zakresie żądania o zapłatę kwoty 15.290,15 zł - jako alternatywną podstawę prawną wskazała przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

(...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł. prowadziły negocjacje zmierzające do podpisania umowy w formule „zaprojektuj i wybuduj”, w ramach której (...) miała wykonać projekt budowlany oraz prace montażowe hali produkcyjno magazynowej dla spółki (...) w C.. Negocjacje prowadzili prezesi zarządów spółek: za spółkę (...), za spółkę (...) P. D..

Na etapie negocjacji została sporządzona oferta. W ramach oferty przewidziano wykonanie instalacji elektrycznej, wod-kan, kotłowni, grzewczej, gazu, wentylacji oraz „innych” instalacji, których na tym etapie inwestor nie sprecyzował.

Dowód: przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533,

wycena sporządzona przez (...) na etapie negocjacji - karta 362-375.

15 lutego 2013 r. (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w D., jako zamawiający, zawarła z (...) spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł., jako wykonawcą, umowę nr (...).

W § 1 umowy zapisano, że przedmiot umowy składa się z dwóch części i obejmuje wykonanie przez wykonawcę na zlecenie zamawiającego projektu budowlanego hali oraz prac budowlano-montażowych związanych z wykonaniem hali produkcyjno-magazynowej wraz z zapleczem socjalno-biurowym, zlokalizowanej w C.. Dalej zapisano, że wykonanie projektu budowlanego hali obejmuje sporządzenie dokumentacji projektowej niezbędnej do uzyskania pozwolenia na budowę w zakresie opisanym w obustronnie zatwierdzonym załączniku nr 2 do niniejszej umowy - „Zakres rzeczowy robót” (ust. 2), a wykonanie prac budowlanych związanych z wykonaniem hali obejmuje roboty budowlano-montażowe zgodnie z opisem zawartym w obustronnie zatwierdzonym załączniku nr 2 do niniejszej umowy - „Zakres rzeczowy robót” (ust. 3).

W § 2 umowy, zatytułowanym „Dokumentacja do prac projektowych”, w ust. 1 wymieniona została dokumentacja, jaką w celu wykonania przedmiotu umowy, o którym mowa w § 1 ust. 2, zamawiający (...) dostarczy wykonawcy (...):

- decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu,
- decyzja o warunkach technicznych przyłączenia mediów,
- inwentaryzacja istniejących obiektów,
- mapa do celów projektowych w skali 1: 500,
- dokumentacja geotechniczna,
- ostateczna decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia,
- pozwolenie wodno-prawne,
- dokumenty formalnoprawne potrzebne do uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę,
- inne materiały i dokumenty, których potrzeby użycia nie można było przewidzieć przy zawieraniu umowy.

W ust. 2 § 2 zapisano, że na dodatkowe pisemne zlecenie zamawiającego ((...)) wykonawca ((...)) zobowiązuje się uzyskać dla zamawiającego wszelkie niezbędne uzgodnienia do projektu budowanego i pozwolenie na budowę.

W § 3 umowy, zatytułowanym „Dodatkowe postanowienia związane z wykonaniem prac projektowych”, w ust. 2 strony przewidziały, że jeżeli w trakcie wykonywania dokumentacji projektowej do pozwolenia na budowę zaistnieje konieczność wykonania prac dodatkowych, wykraczających poza zakres opisany w załączniku nr 2, wykonawcy przysługuje dodatkowe wynagrodzenie oraz prawo żądania zmiany terminów wykonania przedmiotu umowy w całości lub w części. Wysokość dodatkowego wynagrodzenia oraz zmiana terminów zostanie określona przez strony aneksem do niniejszej umowy.

W § 6 umowy zatytułowanym (...) zapisano, że z zastrzeżeniem postanowień § 4 ust. 3, zamawiający zobowiązany jest do zapłaty na rzecz wykonawcy za przedmiot umowy określony w § 1 ust. 1 wynagrodzenia w wysokości: 2.693.570 zł + VAT, zgodnie ze stawką obowiązującą w dacie wystawienia faktury, na następujących zasadach:

- a) 94.560 zł + VAT - w terminie 14 dni po przekazaniu dokumentacji projektowej niezbędnej do uzyskania pozwolenia na budowę w zakresie opisany w obustronnie zatwierdzonym załączniku nr 2 do niniejszej umowy „Zakres rzeczowy robót”,
- b) pozostałą część wynagrodzenia na podstawie faktur, wystawionych na koniec każdego miesiąca w czasie trwania prac budowlanych; faktury wystawione na podstawie protokołów odbioru częściowego (końcowego) wykonanych prac, podpisanych przez upoważnionego przedstawiciela wykonawcy, inspektora nadzoru inwestycyjnego i zamawiającego; wartość tych faktur będzie zgodna zakresem robót wykonanym przez wykonawcę i określona na podstawie zakresu rzeczowo-finansowego - załącznik nr 3 -stanowiącego integralną część niniejszej umowy; faktury płatne będą w terminie 14 dni kalendarzowych od daty ich wystawienia.

W § 11 umowy zatytułowanym „Odstąpienie od umowy” strony postanowiły, że oprócz wypadków wymienionych w kodeksie cywilnym prawo do odstąpienia od umowy przysługuje stronom w przypadkach opisanych w umowie.

W § 11 ust. 7 zapisano z kolei, że w razie odstąpienia od umowy przez którąkolwiek ze stron zamawiający jest w szczególności zobowiązany do dokonania odbioru robót oraz zapłaty wynagrodzenia za wykonane prace do dnia odstąpienia od umowy (pkt a), odkupienia materiałów, konstrukcji i urządzeń (pkt b), zwrócenia wykonawcy nie rozliczonych kosztów budowy, obiektów i urządzeń związanych z zagospodarowaniem i uzbrojeniem placu budowy, chyba że wykonawca wyrazi zgodę na przejęcie tych obiektów i urządzeń (pkt c) i przejęcia terenu budowy (pkt d).

W § 12 ust. 2 umowy zastrzeżono, że jej zmiany mogą nastąpić wyłącznie w formie pisemnych aneksów podpisanych przez obie strony, pod rygorem nieważności.

W załączniku nr 1 do umowy, stanowiącym „Harmonogram prac”, zawarto między innymi następujące ustalenia :

- 1) zamawiający przekaze wykonawcy materiały niezbędne do wykonania projektów budowlanych hali do dnia 28 lutego 2013 r.,
- 2) w celu wystąpienia przez zamawiającego o uzyskanie pozwolenia na budowę, wykonawca przekaze zamawiającemu dokumentację techniczną do uzgodnienia w Zespole (...) Dokumentacji Projektowej ((...)) w terminie 6 tygodni od daty przekazania wszystkich dokumentów oraz zatwierdzenia koncepcji technologiczno-architektonicznej, natomiast projekt budowlany w terminie 2 tygodni od daty otrzymania protokołu (...),
- 3) zamawiający przekaze wykonawcy prawomocną decyzję o pozwoleniu na budowę w terminie 7 dniu od jej wydania,
- 4) zamawiający poinformuje pisemnie wykonawcę o rozpoczęciu prac nie później niż 4 tygodnie przed przekazaniem placu budowy,

5) zamawiający przekaze wykonawcy plac budowy nie później niż do dnia 30 czerwca 2013 r.

6) wszystkie prace określone w § 1 ust. 3 zakończone będą w terminie 6 miesięcy od dnia przekazania placu budowy.

Załącznik nr 2 do umowy „Zakres rzeczowy robót” dotyczył wykonania projektów budowlanych. Wyszczególnione zostały w nim prace projektowe w zakresie opracowania dokumentacji architektoniczno-budowlanej wraz z projektem zagospodarowania terenu oraz niezbędnymi opisami i uzgodnieniami potrzebnymi do uzyskania pozwolenia na budowę oraz prace obejmujące wykonanie projektu technologii. Ustalono, że w skład projektu architektoniczno-budowlanego wchodzić będą projekty: architektury, konstrukcji stalowej hali, fundamentów, instalacji grzewczo-wentylacyjnej, gazowej, przyłącza gazowego, instalacji wodno-kanalizacyjnej, przyłącza wodno-kanalizacyjnego, kanalizacji deszczowej wraz z przyłączeniem, instalacji elektrycznej, przyłącza elektrycznego, dróg i placów manewrowych.

Załącznik nr 3 do umowy „Zestawienie rzeczowo-finansowe robót” wymienia siedem głównych etapów prac ze wskazaniem kosztów przypadających na poszczególne prace. Wśród tych elementów wymienione zostały następujące pozycje: 1) hala od poziom „0” - 369.710 zł, 2) ściany działowe - 68,689 zł, 3) część socjalno-biurowa - 217.230 zł, 4) posadzka - 515.440 zł, 5) fundamenty - 206.530 zł, 6) prace zewnętrzne - 221.420 zł, 7) projektowanie - 94.560 zł.

Komentarz końcowy do umowy wskazywał zakres prac, których umowa nie obejmuje: prace rozbiórkowe, wymiana gruntów, prace instalacyjne oraz prace budowlane związane z pracami instalacyjnymi.

Dowód: umowa z 15 lutego 2013 r. z załącznikami - karta 79-108.

Spółka (...) przystąpiła do realizacji pierwszego etapu powyższej umowy, obejmującego wykonanie projektu budowlanego obiektu.

Fakt niesporny.

Mimo tego, że umowa przewidywała, iż zamawiający (...) wystąpi o uzyskanie pozwolenia na budowę oraz dostarczy spółce (...) dokumenty wymienione w § 2 ust. 1 umowy (do którego nawiązuje załącznik nr 1 pkt 2), a także przewidywała, iż zamawiający (...) będzie samodzielnie prowadzić postępowanie przed Zespołem (...) Dokumentacji Projektowej w Starostwie Powiatowym w G. (załącznik nr 1 pkt 2), w czasie realizacji umowy strony zgodnie ustaliły, że (...) będzie reprezentowała (...) w postępowaniu uzgodnieniowym oraz podejmie czynności zmierzające do uzyskania dokumentacji wymienionej w § 2 ust. 1 umowy.

Ustalenia te dokonywane były podczas spotkań, w których uczestniczyli prezesi zarządów obu spółek: za spółkę (...), za spółkę (...) P. D..

Dowód: przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

W związku z powyższymi uzgodnieniami 26 lutego 2013 r. prezes zarządu spółki (...) P. D. udzielił pracownikom spółki (...): A. S., J. G. i M. B. pisemnych pełnomocnictw do występowania w imieniu spółki (...) w postępowaniu uzgodnieniowym przed Zespołem (...) Dokumentacji Projektowej w Starostwie Powiatowym w G. (...) i innymi organami administracji państwowej i samorządowej, podmiotami gospodarczymi i osobami fizycznymi, we wszystkich sprawach związanych z uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę dla spółki (...).

Dowód: korespondencja elektroniczna - karta 143;

trzy pełnomocnictwa - karta 144,145,146.

Umowa przewidywała, iż dokumentacja geotechniczna zostanie dostarczona przez spółkę (...) (§ 2 ust. 1 lit. e).

27 lutego 2013 r. prezes zarządu spółki (...) P. D. drogą elektroniczną wysłał A. S., zatrudnionej przez (...) na stanowisku architekta, wiadomość o następującej treści: „Upoważniam panią A. S. do wyboru oferty na wykonanie badań geologicznych i zlecenie ich wykonania w imieniu P. D.”.

W tym samym dniu A. S. - w imieniu spółki (...) - zleciła wykonanie opinii geotechnicznej dla projektu budowy hali magazynowo - produkcyjnej M. N., prowadzącemu działalność gospodarczą pod firmą (...) N. Usługi (...).

M. N. wykonał opinię geotechniczną.

Za wykonanie opinii M. N. wystawił 13 marca 2013 r. na rzecz spółki (...) fakturę VAT nr (...) na kwotę 3.800 zł netto (4.674 zł z podatkiem VAT). Należność wynikającą z powyższej faktury spółka (...) uregulowała 27 marca 2013 r.

Dowód: wiadomość elektroniczna - karta 59,

zlecenie złożone M. N. - karta 60,

faktura VAT nr (...) - karta 61,

potwierdzenie przelewu - karta 62,

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

5 marca 2013 r. spółka (...) uiściła na rzecz Urzędu Miejskiego w G. kwotę 17 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa udzielonego dla A. S.. 7 marca 2013 r. spółka (...) uiściła na rzecz Urzędu Miejskiego w C. kwotę 17 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa udzielonego dla A. S..

Dowód: potwierdzenia przelewu - karta 54, 58.

Spółka (...) uzyskała dla (...) wypisy i kopię mapy z Ewidencji gruntów i budynków ((...)) w G..

15 marca 2013 r. (...) uiściła kwotę 89,15 zł tytułem opłaty za wydanie wypisów z (...) i kopii mapy, w oparciu o kosztorys wystawiony przez Powiat (...) i rachunek nr (...).

Dowód: kosztorys, rachunek nr (...), potwierdzenie przelewu - karta 55, 56, 57.

W czasie realizacji pierwszego etapu umowy prezes zarządu (...) P. D. zdecydował się na wykonanie w ramach inwestycji instalacji fotowoltaicznej w celu przetwarzania światła słonecznego na energię elektryczną.

Projekt instalacji fotowoltaicznej stanowi jeden z elementów projektu budowlanego w branży elektryka, jego wykonanie było więc konieczne w pierwszym etapie umowy.

W związku z tym, że umowa nie przewidywała wykonania projektu instalacji fotowoltaicznej, prezesi spółek (...) J. A. i (...) P. D. ustnie uzgodnili, że spółka (...) dodatkowo wykona taki projekt, ustalili również rząd wielkości wynagrodzenia za ten projekt w przedziale 6000-7000 zł netto.

26 marca 2013 r. A. S. zleciła (...) S.A. w Ł. wykonanie projektu koncepcyjnego instalacji fotowoltaicznej dla projektu hali produkcyjno-magazynowej wraz z części socjalno-biurową. 14 kwietnia 2013 r. zleciła z kolei wykonanie projektu budowlanego instalacji fotowoltaicznej dla projektu hali produkcyjno-magazynowej.

Za wykonanie projektów (...) SA w Ł. wystawiła na rzecz spółki (...) fakturę VAT nr (...) z 3 kwietnia 2013 r. na kwotę 1.500 zł netto (1.845 zł z podatkiem VAT) i fakturę VAT nr (...) z 23 kwietnia na kwotę 5.000 zł netto (łącznie 6.150 zł z podatkiem VAT).

Należności wynikające z powyższych faktur spółka (...) uregulowała odpowiednio 10 i 30 kwietnia 2013 r.

Dowód: zlecenia złożone 26 marca 2013 r. i 15 kwietnia 2013 r. - karta 67-68,

faktura VAT nr (...) - karta 69,

faktura VAT nr (...) - karta 70,

potwierdzenia przelewu - karta 71-72;

zeznania świadek A. S. - karta 303-304,305 (323-334);

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

W czasie trwania prac projektowych, zmierzających do realizacji pierwszego etapu umowy, pracownicy spółki (...) już przygotowywali się do realizacji inwestycji w ramach drugiego etapu. Aby możliwe było przystąpienie do prac budowlanych (drugiego etapu) niezwłocznie po przekazaniu placu budowy i zakończenie inwestycji w terminie umownie określonym, pracownicy spółki (...) przystąpili do wykonywania projektów wykonawczych (zwanymi projektami warsztatowymi), niezbędnych do realizacji drugiego etapu inwestycji.

Jednocześnie z wykonywaniem projektów warsztatowych pracownicy spółki (...) przystąpili do organizacji procesu zamawiania materiałów budowlanych, w szczególności do składania ofert zmierzających do zawarcia umów zakupu tych materiałów.

Wszystkie kwestie z tym związane omawiane były na bieżąco na spotkaniach stron, z udziałem m.in. prezesów zarządów obu spółek, a także pracowników spółki (...), realizujących poszczególne zadania w ramach wewnętrznego podziału czynności. W działaniach tych ze strony (...) uczestniczyli: A. A. (1) zatrudniona jako dyrektor handlowy, M. K. zatrudniony jako dyrektor generalny, J. Ś. wykonujący projekty technologiczne, A. S. zatrudniona jako architekt.

A. S. prowadziła nadto z pracownikami spółki (...) korespondencję zmierzającą do ustalenia kolorystyki obiektu, co było konieczne aby przystąpić do składania ofert zakupu materiałów budowlanych dla realizacji drugiego etapu umowy.

Taka organizacja czynności miała zapewnić płynne wejście w drugi etap realizacji inwestycji, tj. przystąpienie do prac budowlanych niezwłocznie po uzyskaniu pozytywnej decyzji administracyjnej i przekazaniu placu budowy przez (...).

Dowód: zeznania świadek A. A. (1) - karta 309-310,311 (315-322),

zeznania świadka M. K. - karta 303-304,305 (323-334),

zeznania świadka J. Ś. - karta 309-310,311 (315-322),

zeznania świadek A. S. - karta 303-304,305 (323-334),

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

Do 23 czerwca 2013 r., w ramach przygotowania się do realizacji drugiego etapu umowy, pracownicy spółki (...) przygotowali 5 projektów wykonawczych (tzw. projektów warsztatowych):

- projekt wykonawczy fundamentów,
- projekt wykonawczy montażowy konstrukcji stalowej hali,
- projekt wykonawczy warsztatowy konstrukcji stalowej hali - stal malowana,
- projekt wykonawczy warsztatowy konstrukcji stalowej hali elementów zimnogiętych,

- projekt wykonawczy obudowy hali.

Projekt wykonawczy fundamentów wykonał zatrudniony przez (...) na stanowisku projektanta (...) budownictwa (...). Pozostałe projekty wykonawcze wykonał - również zatrudniony przez (...) na stanowisku projektanta - (...) budownictwa (...). Projekty zostały zapisane na nośnikach elektronicznych, w 2013 r. nie było potrzeby przygotowania ich w „wersji papierowej”, projektanci wydrukowali sobie jedynie dla własnych potrzeb projekty wykonawcze, nieoczyszczone ze zbędnych plików.

W 2013 r. A. D. drogą elektroniczną korespondował z wytwórnią elementów stalowych S., przysyłając rysunki warsztatowe i montażowe hali, w celu ustalenia warunków zamówienia, w szczególności przedstawienia oferty cenowej przez S..

„Wersja papierowa” projektów została wykonana w 2017 r. w celu załączenia do akt sprawy sądowej VIII GC 253/15. Podczas drukowania A. D. zauważył, że na liście obejmującej zestawienie rysunków jest wymieniony rysunek, którego nie było w dokumentacji, więc rysunek ten dorysował. Był to rysunek warsztatowy drugorzędowego elementu ryglówki ściany wewnętrznej, element ten był fizycznie zamodelowany w całej konstrukcji, ale nie było rysunku szczegółowego. Ponadto podczas przygotowania dokumentacji do druku pliki były czyszczone ze zbędnych elementów.

Dowód: zeznania świadka A. D. - karta 664-665,

korespondencja elektroniczna A. D. - karta 622-624,

zeznania świadka A. W. - karta 668-669,

zeznania świadka A. A. (1) - karta 309-310,311 (315-322),

zeznania świadka M. K. - karta 303-304,305 (323-334),

zeznania świadka A. S. - karta 303-304,305 (323-334),

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533,

projekty warsztatowe - 3 segregatory załączone do akt,

opinia biegłego z zakresu informatyki M. M. - karta 574-581,

ustne wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie - karta 627v-628, 629.

A. S. (architekt) prowadziła korespondencję elektroniczną w czasie realizacji umowy z A. G. z (...), uzgadniając z nią m.in. rysunki przyziemia i elewacji.

Ze spotkań w czasie realizacji umowy spisywane były notatki, redagowane w dwóch językach polskim i angielskim. Notatka ze spotkania z 5 kwietnia 2013 r. w C. podpisana została przez A. A. (2) i prezesa zarządu spółki (...) P. D..

Dowód: korespondencja elektroniczna - karta 199-200,

notatka z 5 kwietnia 2013 r. - karta 201-204.

A. A. (2) zatrudniony był przez spółkę (...) na stanowisku kierownika zakładu. Nie posiadał on umocowania do składania oświadczeń woli w imieniu spółki (...) w zakresie związanym z budową nowej hali produkcyjnej, nie miał upoważnienia do podpisywania jakichkolwiek dokumentów w tym zakresie. Wszystkie decyzje w tym zakresie podejmował prezes zarządu P. D..

Dowód: zeznania świadka A. A. (2) - karta 178-179,180.

Kierownik zakładu spółki (...) A. A. (2) na piśmie zwrócił się do (...) o wybranie projektu na otwory dla kolektorów pompy ciepła za cenę 1.200 zł netto.

W związku z powyższym 12 kwietnia 2013 r. A. S. - w imieniu spółki (...) - zleciła A. B., prowadzącemu działalność gospodarczą pod firmą (...), przygotowanie projektu robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi.

Za wykonanie projektu A. B. wystawił 29 kwietnia 2013 r. na rzecz spółki (...) fakturę VAT nr (...) na kwotę 1.476 zł (1.200 zł netto). Należność wynikającą z powyższej faktury spółka (...) uregulowała 13 maja 2013 r.

Dowód: pismo kierownika zakładu (...) - karta 63,

zlecenie złożone A. B. - karta 64,

faktura VAT nr (...) - karta 65,

potwierdzenie przelewu - karta 66;

Projekt robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych - karta 249-273;

zeznania świadka A. A. (2) - karta 178-179,180.

Spółka (...) realizując pierwszy etap umowy wykonała kompletny projekt budowlany (...) hali magazynowo-produkcyjnej z częścią socjalno-biurową wraz z zagospodarowaniem terenu, zjazdami i budową infrastruktury technicznej w C.”.

Fakt niesporny.

Projekt instalacji elektrycznych zewnętrznych i wewnętrznych wykonał podwykonawca (...) mgr inż. J. G..

Projekt sieci wodociągowej oraz przyłączy instalacji zewnętrznych wod.-kan., a także instalacji centralnego ogrzewania i wentylacji, wykonał podwykonawca (...) mgr inż. P. K..

Dowód: zeznania świadka J. G. - karta 309-310,311 (315-322),

zeznania świadka P. K. - karta 303-304,305 (323-334).

15 kwietnia 2013 r. A. S. drogą elektroniczną poinformowała spółkę (...), że - zgodnie z dokonаныmi ustaleniami - w Zespole (...) Dokumentacji Projektowej w Starostwie Powiatowym w G. został złożony projekt do uzgodnienia.

W załączeniu przesłała nadto rysunek technologii uwzględniający uwagi z ostatniego spotkania z prośbą o akceptację rozwiązań technologicznych lub ewentualne uwagi.

Dowód: korespondencja elektroniczna z dnia 15 kwietnia 2013 r. - karta 141-142.

19 kwietnia 2013 r. spółki (...) uiściła na rzecz Urzędu Miasta i Gminy G. kwotę 826 zł tytułem opłaty skarbowej za pozwolenie na budowę dla spółki (...).

19 kwietnia 2013 r. spółki (...) uiściła na rzecz Urzędu Miasta i Gminy G. kwotę 17 zł tytułem opłaty od pełnomocnictwa dla A. S. i kwotę 17 zł tytułem opłaty od pełnomocnictwa dla P. K..

Dowód: potwierdzenia przelewu - karta 51, 52, 53.

23 kwietnia 2013 r. spółka (...) - w wykonaniu pierwszej części umowy - przekazała spółce (...) projekt budowlany dotyczący (...) hali magazynowo-produkcyjnej z częścią socjalno-biurową wraz z zagospodarowaniem terenu, zjazdami i budową infrastruktury technicznej w C.”

Z czynności tej sporządzony został protokół zdawczo-odbiorczy. W protokole zapisano, że w celu uzyskania pozwolenia na budowę projekt został złożony w imieniu spółki (...) w Starostwie Powiatowym w G., oraz że dokumentacja została wykonana na podstawie umowy nr (...).

Protokół został podpisany za spółkę (...) przez prezesa zarządu J. A., za spółkę (...) - przez prezesa zarządu P. D..

Jednocześnie spółka (...) sporządziła „Spis zawartości projektu, projektantów i sprawdzających”, zgodnie z którym na projekt budowlany składa się 10 opracowań, w tym projekt instalacji fotowoltaicznej (wymieniony w punkcie 5.3 spisu).

Opracowanie wymienione w pkt 1 spisu obejmowało z kolei projekt zagospodarowania terenu i projekt architektoniczny hali magazynowej produkcyjnej z jej częścią biurową, przy czym wśród załączników formalno-prawnych do tego projektu wymieniona została opinia geotechniczna (strona 2 spisu pkt 3.12).

Dowód: protokół zdawczo-odbiorczy - karta 33,

„Spis zawartości projektu, projektantów i sprawdzających” - karta 209-212,

projekt budowlany - branża elektryka fotowoltaika - karta 208 (strona 1),

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

Spółka (...) nie wydała spółce (...) wykonanego przez A. B. „Projektu robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych”, nie był on bowiem potrzebny do uzyskania pozwolenia na budowę.

Fakt niesporny, nadto:

zeznania świadek A. S. - karta 303-304,305 (323-334),

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

13 maja 2013 r. spółka (...) za wykonanie projektu budowlanego uiszczyła na rzecz spółki (...) tytułem wynagrodzenia kwotę 116.308,80 zł (tj. 94.560 zł + podatek VAT).

Dowód: wydruk S. dotyczący przelewu krajowego kwoty 116.308,80 zł - karta 121.

29 kwietnia 2013 r. Powiat (...) Wydział Geodezji Kartografii i Katastru wystawił na rzecz spółki (...) rachunek nr (...) na kwotę 145 zł, tytułem uzgodnień w zakresie sieci i przyłączy.

Dowód: rachunek numer (...) - karta 50.

9 maja 2013 r. wydana została przez starostę (...) decyzja nr (...) w przedmiocie zatwierdzenia projektu budowlanego i udzielenia pozwolenia na budowę (...) sp. z o.o. w M., obejmującego budowę hali magazynowej produkcyjnej, budowę zjazdu z drogi, budowę odcinka sieci wodociągowej, wg projektu mgr inż. arch. A. S..

Dowód: decyzja nr (...) - k.221-224.

16 maja 2013 r. pracownik spółki (...) drogą elektroniczną zwróciła się do spółki (...) o potwierdzenie kolorystyki w celu wykonania zamówienia dotyczącego konstrukcji stalowej hali, płyt warstwowych ścian zewnętrznych i wewnętrznych, blach dachowych i okien pcv.

W odpowiedzi, w korespondencji elektronicznej z dnia 17 maja 2013 r., kierownik zakładu spółki (...) A. A. (2) zatwierdził dokonany przez A. S. wybór kolorów.

Dowód: korespondencja elektroniczna - karta 147-148.

Jednocześnie strony prowadziły rozmowy w zakresie zlecenia (aneksem) spółce (...) wykonania prac instalacyjnych, których umowa w drugim etapie nie przewidywała wśród prac budowlanych powierzonych spółce (...).

Spółka (...) kilkakrotnie przedstawiała oferty na wykonanie całego zadania, wraz z nieobjętymi pierwotnym zakresem robotami instalacyjnymi.

Prezes zarządu spółki (...) P. D., po zapoznaniu się z ofertami uznał, że wysokość wygodzenia za wybudowanie hali ze wszystkimi instalacjami jest dla spółki (...) nie do zaakceptowania.

Fakty niesporne.

W piśmie z 21 czerwca 2013 r. spółka (...) złożyła oświadczenie o odstąpieniu od umowy z dnia 15 lutego 2013 r. z uwagi na brak porozumienia stron co do całkowitego zakresu prac i brak akceptacji ceny końcowej.

W piśmie wskazano, że do dnia jego sporządzenia część umowy dotycząca przygotowania dokumentacji projektowej została wykonana, a cena za jej wykonanie zapłacona. Do końca czerwca 2013 r. winno nastąpić wydanie placu budowy, jednak zakres prac nie jest zgodnie ustalony między stronami, a propozycja zmiany ceny przedstawiona przez spółkę (...) w projekcie aneksu na kwotę 3.800.000 zł jest nie do zaakceptowania przez spółkę (...). Dalej zaznaczono, że bez uwzględnienia uwag przedstawionych przez (...) w trakcie spotkania z 5 kwietnia 2013 r. projekt hali nie spełnia potrzeb produkcji, a zaproponowana cena oznacza wzrost o ponad 45%. W tej sytuacji, z powodu braku porozumienia co do całkowitego zakresu prac oraz ich wartości, spółka (...) odstępuje od umowy w niezrealizowanej do tej pory części, tj. w części obejmującej roboty budowlano-montażowe.

Pismo z 21 czerwca 2013 r. zostało wysłane pocztą i doręczone 24 czerwca 2013 r.

Dowód: oświadczenie o odstąpieniu od umowy z 21 czerwca 2013 r. - karta 37,

koperta z adnotacją o dacie doręczenia - karta 49.

W piśmie z 26 czerwca 2013 r. spółka (...), odpowiadając na powyższe oświadczenie poinformowała, że wobec niespełnienia podstaw do odstąpienia od umowy, złożone w piśmie z 21 czerwca 2013 r. oświadczenie jest nieważne i nie wywołuje żadnych skutków prawnych. W umowie stron brak jest bowiem jakichkolwiek podstaw do dokonania odstąpienia od umowy. W piśmie zaznaczono również, że jeśli podstawą odstąpienia jest art. 644 k.c. w zw. z art. 656 k.c., to odstąpienie wymaga jednoczesnego zapłacenia należnego spółce (...) wynagrodzenia określonego w § 6 ust. 1 umowy. Odnosząc się do okoliczności związanych z brakiem uzgodnienia zakresu prac i ceny końcowej spółka (...) wskazała, że projekt został przez spółkę (...) odebrany bez uwag i wykonany był zgodnie z wszelkimi ustaleniami. Spółka (...) oczekuje więc na przekazanie placu budowy do 30 czerwca 2013 r., ewentualnie na zapłatę należnego wynagrodzenia zgodnie z przytoczonymi przepisami.

Dowód: pismo z 26 czerwca 2013 r. z potwierdzeniem nadania - karta 38-39.

Spółka (...) nie przekazała spółce (...) placu budowy.

Spółka (...) nie przystąpiła do realizacji drugiego etapu umowy z 15 lutego 2013 r. w zakresie robót budowlano-montażowych, realizowanych w miejscu budowy.

Fakty niesporne.

W piśmie z 22 lipca 2013 r. spółka (...), wobec treści pisma z 21 czerwca 2013 r. i nieprzekazania w umownym terminie placu budowy, wezwała spółkę (...) do zapłaty kwoty 447.549,52 zł, należnej na podstawie art. 644 k.c., tytułem wynagrodzenia pomniejszonego o kwoty zaoszczędzone z uwagi na niewykonanie umowy.

Dodatkowo spółka (...) wezwała do zapłaty kwoty 1.145,15 zł należnej tytułem nierozliczonych kosztów administracyjnych związanych z projektem budowlanym, należnych zgodnie z treścią § 2 ust. 2 umowy.

W zestawieniu kosztów administracyjnych wymieniono następujące pozycje: opłata skarbową za upoważnienie ((...)) - 17 zł, uzgodnienie projektu (...) 145 zł, opłata skarbową za pozwolenie na budowę - 826 zł, opłata skarbową za upoważnienie (pozwolenie na budowę 2 x 17 zł) - 34 zł, opłata skarbową za upoważnienie (uzyskanie decyzji na lokalizację zjazdów) - 17 zł, opłata za wydanie wypisów i wyrysów z rejestru gruntów - 89,15 zł, opłata skarbową za pełnomocnictwo do wypisów i wyrysów z rejestru - 17 zł.

Nadto spółka (...) wskazała na nadal nierozliczone koszty projektowe umowy w łącznej kwocie 14.145 zł, na którą składają się: badania gruntowe (opinia geotechniczna) - 3.800 zł + VAT, projekt robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi - 1.200 zł + VAT, projekt fotowoltaiki (konceptcja 1.500 zł + budowlany 5.000 zł) 6.500 zł + VAT.

W piśmie wskazano, że objęte żądaniem kwoty należy uiścić do 1 sierpnia 2013 r.

Przesyłka zawierająca powyższe pismo została wysłana listem poleconym 23 lipca 2013 r.

Dowód: wezwanie do zapłaty z 22 lipca 2013 r. z potwierdzeniem nadania - karta 40-41.

10 stycznia 2014 r. spółka (...) zwróciła się do Sądu Rejonowego Szczecin - Centrum w Szczecinie o zawiązanie spółki (...) do próby ugodowej, domagając się zapłaty na jej rzecz kwoty 462.839,67 zł, na którą składała się kwota 447.549,52 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 1 września 2012 r. tytułem pozostałego do zapłaty wynagrodzenia, kwota 1.145,15 zł tytułem nierozliczonych kosztów administracyjnych i kwota 14.145 zł tytułem niezwróconych kosztów projektów.

Do zawarcia ugody nie doszło z uwagi na niestawiennictwo spółki (...).

Dowód: wniosek o zawiązanie do próby ugodowej - karta 44-47,

protokół posiedzenia pojednawczego - karta 48.

W piśmie z 16 czerwca 2014 r. spółka (...) ponownie wezwała spółkę (...) do zapłaty kwoty 462.839,67 zł, na którą składała się kwota 447.549,52 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 1 września 2012 r. tytułem pozostałego do zapłaty wynagrodzenia, kwota 1.145,15 zł tytułem nierozliczonych kosztów administracyjnych związanych z projektem budowlanym, należnych zgodnie z § 2 ust. 2 umowy i kwota 14.145 zł tytułem niezwróconych kosztów projektu.

Dowód: pismo z 16 czerwca 2014 r. z potwierdzeniem nadania - karta 42-43.

Spółka (...) zrezygnowała z realizacji inwestycji, hala w ogóle nie została wybudowana.

Dowód : zeznania świadka A. A. (2) - karta 178-179,180.

W 2015 r. spółka (...) złożyła w Sądzie Okręgowym w Szczecinie przeciwko spółce (...) pozew o zapłatę kwoty 100.000 r., tytułem pozostałego do zapłaty wynagrodzenia, kwoty 1.145,15 zł tytułem nierozliczonych kosztów administracyjnych związanych i kwoty 14.145 zł tytułem niezwróconych kosztów.

11 lutego 2016 r. pełnomocnik procesowy spółki (...) - w toku sprawy sądowej VIII GC 253/15 - listem poleconym wysłał na adres spółki (...) opinię geotechniczną i projekt robót geologicznych.

Fakty niesporne, nadto: potwierdzenie nadania z 11 lutego 2016 r. - karta 275.

Spółka (...) zatrudnia określoną ilość pracowników o kwalifikacjach pozwalających na realizowanie projektów w formule „zaprojektuj i wybuduj”. Pracownicy ci zostali zaangażowani w proces przygotowywania drugiego etapu inwestycji dla (...), między innymi przez wykonanie projektów warsztatowych oraz przez przygotowywanie zamówień i prowadzenie korespondencji dotyczącej niezbędnych do realizacji drugiego etapu materiałów budowlanych.

Spółka (...) po odstąpieniu od umowy przez (...) nie miała możliwości niezwłocznego przystąpienia do realizacji innego kontraktu, ponieważ w tym momencie w procesie planowania działalności biznesowej spółki (...) nie była uwzględniona inna inwestycja, nie był podpisany inny kontrakt do realizowania w tym czasie, tym samym nie było możliwości podjęcia natychmiastowej pracy na rzecz innego inwestora.

Dowód: zeznania świadek A. A. (1) - karta 309-310,311 (315-322),

zeznania świadka M. K. - karta 303-304,305 (323-334),

zeznania świadek A. S. - karta 303-304,305 (323-334),

przesłuchanie za powódkę J. A. - karta 529-530v, 533.

W związku z nieprzystąpieniem do realizacji robót budowlanych objętych umową w ramach drugiego etapu, spółka (...) zaoszczędziła koszty robocizny - w całości, koszty materiałów - w całości, pracy sprzętu - w całości.

Z tytułu kosztów ogólnych budowy poczyniła oszczędności w wysokości 75% ich wartości całkowitej (współczynnik zmniejszający oszczędności wynosi 75%).

Łączna szacunkowa wartość oszczędności z tytułu niewykonania robót budowlanych wyniosła 2.394.431,57 zł, w tym: 389.507,89 zł z tytułu robocizny, 1.497.887,64 zł z tytułu materiałów z tytułu, 213.703,41 z tytułu zł sprzętu i 293.332,63 zł z tytułu kosztów ogólnych, z uwzględnieniem współczynnika redukcyjnego. Same koszty wykonania projektów wykonawczych i warsztatowych, niezbędnych do realizacji drugiego etapu umowy, wyniosły 97.777,54 zł.

Koszty ogólne budowy (zwane również kosztami pośrednimi), jakie spółka (...) poniosła w związku z niewykonaniem drugiego etapu umowy wobec odstąpienia przez spółkę (...) od umowy, stanowią wszystkie koszty budowy nie będące kosztami bezpośrednimi, tj. nie będące kosztami robocizny (wynagrodzenie pracowników z wyłączeniem nadzoru), kosztami pracy sprzętu budowlanego, kosztami materiałów.

Przez koszty ogólne budowy rozumiane są wszystkie koszty, które musi ponieść wykonawca, a które nie są kosztami bezpośrednimi (przez które rozumie się właśnie koszty robocizny, sprzętu i materiałów). Są to między innymi koszty usług: geodezyjnych, geologicznych, badawczych i projektowych. W ramach kosztów ogólnych uwzględnia się koszty wykonania projektów wykonawczych i warsztatowych.

Dowód: opinia pisemna biegłego sądowego M. S. (1) - karta 401-411,

opinia pisemna uzupełniająca biegłego sądowego M. S. (1) - karta 449-457,

ustne wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie - karta 516-518, 519.

Sąd zważył, co następuje:

Powódka dochodzi w niniejszym procesie:

1. kwoty 100.000 zł tytułem części wynagrodzenia przysługującego powódkce na podstawie art. 644 k.c. w zw. z art. 656 § 1 k.c. wobec odstąpienia przez pozwaną od umowy o roboty budowlane przed ukończeniem obiektu;

2. kwoty 15.290,15 zł, dochodzonej przez powódkę na podstawie § 2 ust. 2 umowy oraz § 11 ust. 7 litera c, w tym: 1.145,15 zł tytułem poniesionych przez powódkę i nierozliczonych kosztów administracyjnych związanych z projektem budowlanym oraz 14.145 zł tytułem poniesionych przez powódkę kosztów trzech opracowań projektowych (opinii geotechnicznej, projektu robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi, projektu fotowoltaiki).

Niesporny jest fakt, że strony łączyła jedna umowa w formule „zaprojektuj i wybuduj”, domyślnie podzielona na dwa etapy, z których pierwszy (umowa o dzieło) obejmował wykonanie projektu budowlanego, a drugi (umowa o roboty budowlane) obejmował wykonanie prac budowlanych w zakresie wybudowania będącej przedmiotem umowy hali. W zakresie pierwszego etapu umowy powódka wykonała projekt budowlany, wydała dzieło i otrzymała wynagrodzenie zgodne z umową (ryczałtowe), co jest między stronami niesporne.

Pierwsze z roszczeń pozwu związane jest z odstąpieniem przez pozwaną od umowy w zakresie realizacji drugiego etapu, obejmującego wykonanie prac stricte budowlanych, do których powódka miała przystąpić po przekazaniu placu budowy przez pozwaną. Niesporny jest fakt, że do przekazania placu budowy nie doszło z powodu odstąpienia od umowy przez pozwaną.

Zgodnie z art. 644 k.c., który znajduje odpowiednie zastosowanie do umowy o roboty budowlane: Dopóki dzieło nie zostało ukończone, zamawiający może w każdej chwili od umowy odstąpić płacąc umówione wynagrodzenie. Jednakże w wypadku takim zamawiający może odliczyć to, co przyjmujący zamówienie oszczędził z powodu niewykonania dzieła.

W rozpoznawanej sprawie pozwana odstąpiła od umowy pismem z 21 czerwca 2013 r., w dacie tej powódka była przygotowana do objęcia placu budowy i przystąpienia do realizacji drugiego etapu umowy, w zakresie w umowie opisanym (obejmującym: wykonanie hali od poziom „o”, ścian działowych, części socjalno-biurowej, posadzek, fundamentów, prac zewnętrznych), z wyłączeniem zakresu prac, których umowa nie obejmuje (zgodnie z umową były to: prace rozbiórkowe, wymiana gruntów, prace instalacyjne oraz prace budowlane związane z pracami instalacyjnymi).

Pozwana wywodziła, że strony nie doszły do porozumienia w zakresie wysokości wynagrodzenia za wykonanie przez powódkę dodatkowo instalacji nieobjętych zakresem umowy, dlatego też pozwana zrezygnowała z realizacji całej inwestycji uznając, że całościowy koszt inwestycji jest dla niej nie do zaakceptowania.

W takim stanie faktycznym obiekt budowlany nie został jeszcze ukończony, tym samym pozwana mogła zgodnie z art. 644 k.c. odstąpić od umowy w każdym czasie, płacąc umówione wynagrodzenie pomniejszone o to, co powódka zaoszczędziła w wyniku niewykonania obiektu. Pozwana wywodziła przy tym, że skoro powódce nie został przekazany plac budowy, a realizacja umowy nie wykroczyła poza fazę przekazania projektu budowlanego, to powódka zaoszczędziła kwotę odpowiadającą wartości materiałów koniecznych do wykonania obiektu budowlanego, kosztów zaangażowania pracowników i podwykonawców, kosztów zużycia sprzętu i paliwa. Ponadto pozwana wywodziła, że powódka zyskała czas na podjęcie innych zleceń, który mogła w całości spożytkować na wykonanie innego zlecenia. Powołując się na taką argumentację pozwana wywiodła, że nie rozumie, dlaczego powódka stosując art. 644 k.c. wylczyła swoje wynagrodzenie na kwotę 447.549,52 zł (w niniejszym procesie powódka żąda jednak z tego tytułu 100.000 zł), skoro nie poniosła żadnych kosztów związanych z realizacją obiektu budowlanego, a więc kosztów związanych z realizacją umowy w drugim etapie. Zdaniem pozwanej powódce nie należy się żadne wynagrodzenia związane z realizacją drugiego etapu umowy. Jednocześnie pozwana powołała dowód z opinii biegłego sądowego w celu wykazania wysokości poczynionych przez powódkę oszczędności z powodu niewykonania drugiego etapu umowy.

Opinia ta została zlecona biegłemu sądowemu M. S. (1). Biegły sporządził opinię pisemną z marca 2017 r., opinię uzupełniającą z września 2017 r., w której odniósł się do uwag obu stron dotyczących opinii podstawowej, ponadto wyjaśnił wątpliwości dotyczące opinii w czasie ustnego przesłuchania na rozprawie, odpowiadając na wszystkie pytania pełnomocników stron.

Biegły wskazał, że z umowy wynika, iż wynagrodzenie za prace, których powódka nie wykonała w związku z odstąpieniem od umowy, wynosi 2.599.010 zł netto (w tym 2.377.590 zł netto za roboty budowlane hali, 221.420 zł netto za roboty przy zagospodarowaniu terenu). Dalej biegły ustalił, że w związku z nieprzystąpieniem do realizacji robót budowlanych objętych umową w ramach drugiego etapu, spółka (...) zaoszczędziła kwotę 2.394.431,57 zł. W szczególności zaoszczędziła: koszty robocizny - w całości, koszty materiałów - w całości, koszty pracy sprzętu - w całości. Biegły zauważył jednak, że poza kosztami bezpośrednimi, obejmującymi koszty robocizny, materiałów i sprzętu, wykonawca w procesie budowlanym ponosi również koszty ogólne (zwane kosztami pośrednimi). Biegły oszacował, posilkując się swoim doświadczeniem zawodowym przez porównanie do analogicznych inwestycji, że z tytułu kosztów ogólnych powódka poczyniła oszczędności w wysokości 75% ich wartości całkowitej (przyjęty przez biegłego współczynnik redukujący/zmniejszający oszczędności wynosi właśnie 75%). Łączna szacunkowa wartość oszczędności wyniosła więc 2.394.431,57 zł (w tym z tytułu robocizny 389.507,89 zł, z tytułu materiałów 1.497.887,64 zł, z tytułu sprzętu 213.703,41 zł i z tytułu kosztów ogólnych z uwzględnieniem współczynnika redukcyjnego - 293.332,63 zł).

W opinii uzupełniającej, uzupełnionej i sprostowanej przez biegłego w czasie ustnego przesłuchania, biegły wyjaśnił dodatkowo, że powódka mimo tego, iż nie rozpoczęła prac na placu budowy, poniosła 25% kosztów ogólnych budowy w drugim etapie (oszacowany przez biegłego współczynnik redukujący/zmniejszający oszczędności wynosi bowiem 75%). Przez koszty ogólne budowy, zwane również kosztami pośrednimi, rozumiane są wszystkie koszty, które musi ponieść wykonawca, a które nie są kosztami bezpośrednimi (przez które rozumie się koszty materiałów, sprzętu i robocizny). Są to m.in. koszty usług: geodezyjnych, geologicznych, badawczych i projektowych. W ramach kosztów ogólnych biegły uwzględnił koszty wykonania projektów wykonawczych i warsztatowych, a wartość samych projektów oszacował z kolei na kwotę 97.777,54 zł. Sposób wyliczenia kwoty 97.777,54 zł oraz jej istotę biegły wyjaśnił w pisemnej opinii uzupełniającej (pkt 4.8 - 4.11 opinii).

W czasie ustnego przesłuchania biegły wyjaśnił również, że zysk - założony przez powódkę przed przystąpieniem do realizacji inwestycji - nie stanowi oszczędności, na podstawie analizy dokumentacji budowlanej można jedynie oszacować „zysk kalkulacyjny”, który nie jest zyskiem księgowym. Biegły na rozprawie wyliczył „zysk kalkulacyjny” przedstawiając jednocześnie sposób tego wyliczenia: zysk ten dla budowy hali w stanie zerowym wyniósł 6,78%, dla budowy hali w stanie surowym wyniósł 2,97%, dla zagospodarowania terenu wyniósł 4,12%.

Tak wykonana opinia jest zdaniem Sądu wiarygodnym dowodem w sprawie. Magister inżynier M. S. (1) jest stałym biegłym sądowym, nabyte przez niego umiejętności, wiedza oraz doświadczenie zawodowe, a także bezstronność związana z brakiem powiązania z którąkolwiek ze stron, czynią wykonaną opinię wiarygodnym dowodem w sprawie. Istota dowodu z opinii biegłego polega na tym, że biegli, w odróżnieniu od świadków, nie mają w zasadzie za zadanie przedstawiać swoich spostrzeżeń o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, mają natomiast udzielać sądowi wiadomości specjalnych, przy czym opinie swoje formułują oni dopiero w danym procesie (art. 278 k.p.c.). W tym przypadku wiedza specjalna biegłego pozwoliła jej na dokonanie oceny zgromadzonych w sprawie dokumentów w sposób, jakiego nie zdołałaby uczynić osoba nieposiadająca takiej wiedzy. Nie ma żadnych podstaw, aby zanegować wykonaną przez biegłego opinię, trzeba mieć bowiem na względzie, że Sąd może oceniać opinię biegłego wyłącznie pod względem fachowości, rzetelności czy logiczności, może pomijać oczywiste pomyłki czy błędy rachunkowe, nie może jednak nie podzielać poglądów biegłego, czy w ich miejsce wprowadzać własnych stwierdzeń [por. wyrok S.N. z dnia 19 grudnia 1990 r., I PR 148/90].

Z wykonanej przez biegłego opinii wynika więc, że po odliczeniu oszczędności kwota wynagrodzenia, o jakiej mowa w art. 644 k.c., znacznie przekracza objętą żądaniem pozwu kwotę 100.000 zł (2.599.010 - 2.394.431,57 = 204.578,43 zł netto).

Wyjaśnić również trzeba, że strona pozwana w toku postępowania niezasadnie kwestionowała fakt, iż pracownicy powódki w ogóle nie przystąpili do jakichkolwiek działań, generujących opisane przez biegłego koszty ogólne budowy (koszty pośrednie). Odnosząc się do tak skonstruowanej linii obrony pozwanej podkreślenia wymaga, że strony zawarły jedną umowę w formule „zaprojektuj i wybuduj”, która domyślnie podzielona została na dwa etapy: pierwszy

„zaprojektuj” (umowa o dzieło) oraz drugi „wybuduj” (umowa o roboty budowlane). Powódka w celu należytego wykonania umowy, a w szczególności w celu wywiązania się z umownie określonego terminu oddania obiektu, równoległe do prac projektowych realizowanych w ramach pierwszego etapu podjęła czynności zmierzające do przygotowania drugiego etapu, angażując zespół swoich pracowników i podnosząc w związku z tym koszty niebędące kosztami bezpośrednimi (tj. kosztami robocizny, sprzętu i materiałów budowlanych z drugiego etapu). Biegły sądowy z zakresu budownictwa w sposób należyty wyjaśnił, co składa się na tzw. koszty ogólne (koszty pośrednie).

Z zeznań świadków, szczegółowo opisujących proces przygotowywania się powódki do przystąpienia prac budowlanych po objęciu placu budowy wynika, że powódka podjęła ciąg szeroko zakreślonych działań, angażując pracowników na różnym szczeblu, w tym pracowników na szczeblu zarządzającym (obejmującym planowanie i organizowanie pracy, motywowanie, kontrolowanie), jak również pracowników na szczeblach niższych w hierarchii struktury przedsiębiorstwa, tj. pracowników zajmujących się tworzeniem bezpośrednio wykorzystywanych w procesie budowlanym projektów wykonawczych i pracowników zajmujących się składaniem zamówień na materiały budowlane. Prace te należały do drugiego etapu umowy, który był przez powódkę w opisanym wyżej zakresie faktycznie realizowany, mimo tego, że nie wydano jeszcze placu budowy. Podkreślenia wymaga w tym miejscu, że taki sposób realizacji umowy przez powódkę zasługuje na aprobatę, co więcej świadczy o należyтым wykonywaniu umowy, w sposób zgodny z art. 354 § 1 k.c. Ewentualne zaniedbania powódki w zakresie opisanych wyżej prac należących do drugiego etapu, a realizowanych równoległe z wykonywaniem projektu budowlanego (pierwszego etapu), mogłyby być przyczyną do nienależytego wykonania zobowiązania przez powódkę, a w szczególności mogłyby prowadzić do niedochowania umownie określonego terminu oddania obiektu. Powódka nie miała podstaw, aby zakładać, że pozwana po uzyskaniu projektu budowlanego odstąpi od umowy, dlatego też zasadnie przystąpiła - równoległe z wykonywaniem prac pierwszego etapu - do wykonywania części zadań należących do drugiego etapu.

Za wykonanie tej pracy w świetle art. 644 k.c. w zw. z art. 656 § 1 k.c. powódce przysługuje wynagrodzenie, co jest między stronami co do zasady niesporne, sporna jest natomiast wysokość tego wynagrodzenia, która wg wyliczeń powódki wynosi 447.549,52 zł (choć powódka z tego tytułu żąda w niniejszym procesie 100.000 zł), a wg wyliczeń pozwanej wynosi 0 zł. Każda ze stron przedstawiła dowody dla wykazania swoich twierdzeń.

Ocena materiału dowodowego winna być dokonywana z jednej strony z uwzględnieniem wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów, z drugiej strony wszechstronne rozważenie zebranego materiału wymaga rozważenia, czy wszystkie zebrane dowody pozwolą na ustalenie stanu faktycznego tworzącego ciąg faktów składających się na koherentną całość. W rozpoznawanej sprawie ocenie podlegają zeznania świadków - pracowników powódki oraz prezesa zarządu powódki (szczegółowo opisujących czynności zmierzające do przygotowania drugiego etapu umowy), w powiązaniu z dowodem w postaci złożonych do akt i wydrukowanych dla potrzeb niniejszego procesu pięciu projektów warsztatowych (trzy segregatory) oraz dowodem z opinii biegłego z zakresu budownictwa M. S. (1) (któremu na rozprawie okazano złożone przez powódkę projekty warsztatowe) i dowodem z opinii biegłego z zakresu informatyki M. M. (który w siedzibie powódki w Ł. dokonał analizy elektronicznych nośników danych, na których zapisane były projekty warsztatowe, pod kątem ustalenia daty wykonania tych projektów), a także dowodem z zeznań powołanych przez pozwaną świadków - twórców projektów warsztatowych.

Przesłuchani w charakterze świadków pracownicy powódki szczegółowo opisali jakie czynności podjęli w związku z przygotowywaniem się do realizacji drugiego etapu umowy: były to nie tylko czynności związane z wykonaniem projektów wykonawczych (zwanych projektami warsztatowymi), ale także zmierzające do organizacji procesu zamawiania materiałów budowlanych, w szczególności do składania ofert zmierzających do zawarcia umów zakupu tych materiałów. Te ostatnie najszerszej opisała w swoich zeznaniach świadek A. S., a jej zeznania znajdują dodatkowe potwierdzenie w złożonej przez powódkę korespondencji mailowej, z której wynika, że świadek ustalała z pracownikami pozwanej kolorystykę materiałów, przygotowując zamówienia do realizacji drugiego etapu inwestycji.

Z kolei w zakresie projektów warsztatowych podkreślenia wymaga, że powódka złożyła do akt sprawy trzy segregatory obejmujące pięć projektów [projekt wykonawczy fundamentów, projekt wykonawczy montażowy konstrukcji stalowej hali, projekt wykonawczy warsztatowy konstrukcji stalowej hali - stal malowana, projekt wykonawczy warsztatowy

konstrukcji stalowej hali elementów zimnogiętych, projekt wykonawczy obudowy hali]. Projekty te zostały okazane biegłemu z zakresu budownictwa M. S. (1), który potwierdził, iż są to projekty wykonawcze dotyczące realizacji tej inwestycji, której dotyczy niniejsza sprawa. Oględziny tych projektów prowadzą do wniosku, że ich wykonanie wiązało się ze znacznym nakładem pracy. Była to praca w całości wykonana w celu realizacji drugiego etapu, do którego powódka przygotowywała się jeszcze przed wydaniem placu budowy, podnosząc opisane przez biegłego koszty ogólne (koszty pośrednie).

Pozwana kwestionowała wiarygodność tych dowodów wskazując, że projekty warsztatowe zostały wydrukowane dla potrzeb niniejszego procesu, co więcej pozwana sugerowała, że powódka wręcz wykonała projekty warsztatowe jedynie dla potrzeb niniejszego procesu. W tym celu powołany został przez pozwaną dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu informatyki, który w siedzibie powódki w Ł. dokonał analizy elektronicznych nośników danych, na których zapisane były pliki składające się na projekty warsztatowe, pod kątem ustalenia daty wykonania tych plików. Opinia biegłego sądowego z zakresu informatyki M. M. nie jest kategoryczna w tym sensie, że biegły zaznaczył, iż istnieje możliwość manipulowania przez osoby mające dostęp do systemu komputerowego datami ustawień zegara komputera w BIOS bądź też w systemie operacyjnym. Możliwość ta nie pozwala kategorycznie udzielić odpowiedzi na pytanie co do daty powstania plików, będących przedmiotem oględzin dokonanych przez biegłego w siedzibie powódki. Wyluczając hipotetyczną możliwość manipulowania datami biegły potwierdził jednak, że zdecydowana większość tych plików powstała przed datą odstąpienia przez pozwaną od umowy, tj. przed czerwcem 2013 r. Dla wyczerpania wątpliwości przeprowadzony został - na wniosek pozwanej - dowód z zeznań świadków A. D. i A. W., projektantów/twórców projektów warsztatowych, którzy wyczerpująco opisali czynności podejmowane przez nich zarówno w 2013 r., jak i w 2017 r. (co zostało przedstawione w części uzasadnienia obejmującej stan faktyczny).

Podając zebrany materiał dowodowy kompleksowej ocenie - a więc mając na uwadze dowód w postaci wydrukowanych projektów warsztatowych, oceniany w połączeniu z zeznaniami świadków/pracowników powódki powołanych przez powódkę i z korespondującym z tymi zeznaniami dowodem z przesłuchania prezesa zarządu powódki, a także mając na uwadze dowody w postaci opinii dwóch biegłych sądowych i zeznania powołanych przez pozwaną świadków A. D. i A. W. - przyjąć trzeba, że powódka udowodniła, iż projekty warsztatowe zostały wykonane w 2013 r., równoległe z realizacją prac należących do pierwszego etapu umowy. Zauważyć trzeba, że pozwana nie przedstawiła żadnych dowodów przeciwnych, pozwalających ustalić odmienną datę powstania projektów (plików). Co więcej pozbawione logiki i sprzeczne z zasadami racjonalnego prowadzenia przedsiębiorstwa byłoby wykonywanie - jak twierdzi pozwana - projektów warsztatowych jedynie dla potrzeb niniejszego procesu. Oględziny tej dokumentacji wskazują na to, że nakład pracy do jej wykonania był znaczny, co więcej projekty musiałyby być wykonane w bardzo krótkim czasie, pomiędzy podniesieniem przez pozwaną omawianego zarzutu procesowego, a złożeniem tej dokumentacji do akt niniejszego postępowania. Dowód z opinii biegłego z zakresu informatyki nie potwierdza takiego czasu wykonania dokumentacji warsztatowej. Zarzut pozwanej, wskazujący na wykonanie tej dokumentacji jedynie dla potrzeb niniejszego procesu, został więc oceniony jako całkowicie nieuzasadniony, a nawet alogiczny w świetle zasad doświadczenia życiowego, jak również w świetle całokształtu zebranego materiału dowodowego.

Z tych samych przyczyn pominięty został zawnioskowany przez pozwaną w piśmie procesowym z 11 czerwca 2018 r. i podtrzymany na rozprawie dowód z opinii biegłego sądowego w dziedzinie budownictwa w celu ustalenia, czy załączona do akt dokumentacja projektowa (projekty warsztatowe) jest zgodna z dokumentacją elektroniczną, zabezpieczoną przez biegłego z zakresu informatyki M. M.. Podkreślić należy, że biegły sądowy z zakresu budownictwa M. S. (2) na rozprawie dokonał oględzin projektów warsztatowych i potwierdził, że są to projekty służące do wykonania obiektu budowlanego, będącego przedmiotem sporu w niniejszej sprawie. Dowód z opinii biegłego z zakresu budownictwa, powoływany przez pozwaną, zmierzał więc jedynie do przedłużenia postępowania, co więcej dotyczył okoliczności, które zostały już udowodnione za pomocą innych, opisanych wyżej dowodów.

Podsumowując tą część rozważań wskazać należy, że powódka udowodniła, iż za wykonanie pracy w ramach drugiego etapu umowy przysługuje jej - w świetle art. 644 k.c. w zw. z art. 656 § 1 k.c. - wynagrodzenie, a jego wysokość udowodniona została w niniejszym procesie do objętej żądaniem kwoty 100.000 zł.

Powódka domagała się odsetek za opóźnienie zapłacie na podstawie art. 481 § 1 k.c. od 24 czerwca 2013 r. Zasadnie powódka wywodzi, że termin spełnienia świadczenia wynika w tym przypadku z właściwości zobowiązania (zobowiązanie terminowe w rozumieniu art. 455 k.c.), pozwana odstępując od umowy powinna bowiem jednocześnie zapłacić wynagrodzenie, pomniejszone o oszczędności. Oświadczenia woli pozwanej o odstąpieniu od umowy dotarło do powódki 24 czerwca 2013 r. (art. 61 § 1 k.c.), od dnia następnego pozwana pozostaje w opóźnieniu, odsetki zasądzone więc od 25 czerwca 2013 r.

Drugie z roszczeń - w wysokości 15.290,15 zł - wg powódki znajduje podstawę w § 2 ust. 2 umowy oraz § 11 ust. 7 c umowy, alternatywnie jako podstawę prawną tego roszczenia powódka powołała przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (pismo procesowe powódki z 27 lipca 2015 r.).

W ust. 2 § 2 umowy strony postanowiły, że na dodatkowe pisemne zlecenie zamawiającego ((...)) i pod warunkiem przyjęcia zobowiązania do pokrycia wszelkich wynikłych z tego zlecenia kosztów wykonawca ((...)) zobowiązuje się uzyskać dla zamawiającego wszelkie niezbędne uzgodnienia do projektu budowanego i pozwolenie na budowę.

Z kolei w § 3 ust. 2 umowy strony przewidziały, że jeżeli w trakcie wykonywania dokumentacji projektowej do pozwolenia na budowę zaistnieje konieczność wykonania prac dodatkowych, to wysokość dodatkowego wynagrodzenia oraz zmiana terminów zostanie określona przez strony aneksem do niniejszej umowy. Do zapisów § 3 ust. 2, przewidującego aneks związany z powierzeniem wykonawcy robót dodatkowych (w pierwszym etapie obejmującym projektowanie), nawiązuje § 12 ust. 2 umowy, w którym zastrzeżono, że jej zmiany mogą nastąpić wyłącznie w formie pisemnych aneksów podpisanych przez obie strony, pod rygorem nieważności.

Między stronami pojawiła się rozbieżność w zakresie rozumienia zapisów 2 § 2 umowy, w szczególności w kontekście tego, czy także dla przewidzianego w tej jednostce redakcyjnej „pisemnego zlecenia” zastrzeżony został opisany w § 12 ust. 2 rygor nieważności dla niedochowania formy pisemnej. Na tle art. 65 § 2 k.c. w orzecznictwie wypracowana została tzw. kombinowana metoda wykładni, która dopiero w przypadku braku możliwości ustalenia znaczenia zapisów umownych z zastosowaniem tzw. wzorca subiektywnego (uwzględniającego wolę stron, a nie literalne brzmienie umowy), nakazuje ustalić znaczenie zapisów umownych z zastosowaniem wzorca obiektywnego, odwołującego się do literalnego brzmienia zapisów umownych, kontekstu sytuacyjnego, celu umowy.

Skoro strony niniejszego procesu rozumieją opisane wyżej zapisy umowne odmiennie, co nie pozwala na zastosowanie subiektywnego wzorca wykładni, należało dokonać ich wykładni z zastosowaniem wzorca obiektywnego. Analiza spornych zapisów wskazuje na to, że w § 2 ust. 2 strony przewidziały możliwość zawarcia dodatkowych umów zlecenia, których zakres przedmiotowy obejmował czynności prawne („uzyskanie” uzgodnień do projektu i do pozwolenia na budowę). Te dodatkowe umowy zlecenia miałyby funkcjonować niejako obok umowy głównej, realizowanej w formule „projektuj i wybuduj”. Dla tych umów zlecenia strony przewidziały autonomiczne uregulowanie kwestii formy umowy, zastrzegając formę pisemną bez zastrzeżenia nieważności, a więc jedynie dla celów dowodowych. W § 3 ust. 2 umowy przewidziano natomiast całkiem inną sytuację - możliwość zmiany umowy głównej przez powierzenie powódce wykonania prac dodatkowych (powierzenie dodatkowego dzieła bądź dodatkowych robót budowlanych), co miałyby nastąpić aneksem. § 12 ust. 2 umowy nawiązuje wyraźnie do sytuacji opisanej w § 3 ust. 2, odwołuje się bowiem do aneksu zmieniającego umowę główną, zastrzegając dla niej formę pisemną pod rygorem nieważności.

Tym samym z zastosowaniem obiektywnego wzorca wykładni przyjąć należało za zasadne stanowisko powódki, zgodnie z którym w § 2 ust. 2 umowy strony ustaliły - dla funkcjonujących obok umowy głównej umów zlecenia - formę pisemną zastrzeżoną jedynie dla celów dowodowych. Forma pisemna pod rygorem nieważności (aneksu) zastrzeżona została dla prac dodatkowych, a więc powierzenia powódce wykonania dodatkowych dzieł czy też dodatkowych robót budowlanych.

Umowa zlecenia jest umową nazwaną, uregulowaną w art. (734-751 k.c.). Z materiału dowodowego zebranego w sprawie wynika, że strony zawarły ustnie umowę zlecenia, na mocy której (...) miała reprezentować (...) w postępowaniu uzgodnieniowym oraz podejmować czynności zmierzające do uzyskania dokumentacji wymienionej

w § 2 ust. 1 umowy, która zgodnie z brzmieniem tego przepisu miała być dostarczona wykonawcy (...) przez zamawiającego (...). Oświadczenia woli w tym zakresie zostały złożone przez prezesów zarządów obu spółek: za spółkę (...) działał J. A., a za spółkę (...) P. D.. Powyższe wynika z przesłuchania w charakterze strony J. A.. Dowód ten jest w pełni wiarygodny, tym bardziej, że znajduje potwierdzenie w pisemnych pełnomocnictwach, będących konsekwencją zawarcia ustnej umowy zlecenia, podpisanych przez prezesa zarządu pozwanej P. D. (pełnomocnictwa - k. 144,145,146). Strona pozwana nie przedstawiła żadnego dowodu przeciwnego, który podważyłby fakt zawarcia ustnej umowy zlecenia o treści wskazanej wyżej (nie został przeprowadzony dowód z przesłuchania prezesa zarządu pozwanej P. D., nie stawiał się on bowiem celem przesłuchania w charakterze strony i nie usprawiedliwił swojej nieobecności na wyznaczonym w tym celu posiedzeniu).

Zgodnie z art. 742 k.c. dający zlecenie winien zwrócić przyjmującemu zlecenie wydatki, które ten poczynił w celu należytego wykonania zlecenia. Powódka wykazała w niniejszym postępowaniu, że poniosła takie wydatki w postaci: opłaty za uzgodnienie projektu (...) 145 zł, opłaty skarbowej za pozwolenie na budowę - 826 zł, opłaty za wydanie wypisów i wyrysów z rejestru gruntów - 89,15 zł. W oparciu o łączącą strony umowę zlecenia, na podstawie art. 742 k.c., powódka zasadnie domaga się zwrotu tych kwot, roszczenie w tym zakresie jest więc uzasadnione.

Inaczej należy ocenić żądanie powódki zwrotu wydatków w wysokości 5 razy po 17 zł, które powódka miała uiścić z tytułu opłat skarbowych za pełnomocnictwa. Roszczenie to okazało się nieuzasadnione z powodu braku nie tylko dowodów, ale również twierdzeń, wskazujących na okoliczności i potrzebę poniesienia tych wydatków.

Z twierdzeń powódki wynika, że domaga się ona zwrotu wydatków w postaci:

1) opłaty skarbowej za pełnomocnictwo 2 razy po 17 zł (wg twierdzeń powódki do uzyskania pozwolenia na budowę):

powódka nie przedstawiła twierdzeń w zakresie tego kto był mocodawcą i kto był pełnomocnikiem, nie wiadomo czy te dwa pełnomocnictwa zostały udzielone przez (...) pracownikom powódki do działania w imieniu spółki (...), czy też przez (...) do działania w imieniu spółki (...), która z kolei podejmowała działania w imieniu (...),

powódka nie przedstawiła dowodów w postaci tych dwóch pełnomocnictw,

powódka nie przedstawiła twierdzeń wyjaśniających dlaczego pełnomocnictwa udzielono dwóm osobom bądź dwa pełnomocnictwa jednej osobie,

można domyślać się jedynie, że z żądaniem tym związane są dowody w postaci dwóch potwierdzeń wpłaty na rzecz Urzędu Miasta i Gminy G. z 19 kwietnia 2013 r., z dowodów wpłaty nie wynika jednak od jakich pełnomocnictw zostały uiszczone,

brak twierdzeń co do opisanych wyżej okoliczności, a przede wszystkim brak dowodów w postaci samych pełnomocnictw, nie pozwala więc przyjąć żądania w zakresie tego wydatku za uzasadniony;

2) opłaty skarbowej za pełnomocnictwo w wysokości 17 zł (...):

powódka nie wyjaśniła od jakiego pełnomocnictwa miałaby być ta opłata,

w aktach sprawy znajdują się wprawdzie trzy pełnomocnictwa do występowania w imieniu spółki (...) w postępowaniu uzgodnieniowym przed Zespołem (...) Dokumentacji Projektowej w Starostwie Powiatowym w G., datowane na 26 lutego 2013 r., nie wiadomo jednak czy tych właśnie pełnomocnictw dotyczy żądana kwota;

wątpliwości co do zasadności wydatku w wysokości 17 zł za pełnomocnictwo (...) potęguje fakt, że powódka złożyła trzy pełnomocnictwa z 23 lutego 2013 r., a domaga się opłaty skarbowej za jedno pełnomocnictwo, co wskazywałoby na to, że żądanie zapłaty tych 17 zł dotyczy innego pełnomocnictwa, niż te, które zostały udzielone trojgu pracownikom powódki w dniu 23 lutego 2013 r.,

przede wszystkim brak jednak dowodów uiszczenia opłaty skarbowej od pełnomocnictw udzielonych 26 lutego 2013 r.; powódka nie przedstawiła żadnych twierdzeń w tym zakresie, żądania tak opisanego nie można więc uznać nieuzasadnione;

3) opłaty skarbowej za pełnomocnictwo w wysokości 17 zł (za uzyskanie decyzji na lokalizację zjazdów):

podobnie jak poprzednio powódka nie przedstawiła twierdzeń w zakresie tego kto był mocodawcą i kto był pełnomocnikiem,

powódka nie przedstawiła dowodu w postaci pełnomocnictwa do uzyskania decyzji na lokalizację zjazdów,

można domyślać się, że z żądaniem tym związany jest dowód w postaci potwierdzenia wpłaty na rzecz Urzędu Miejskiego w C. z 7 marca 2013 r. z tytułu opłaty za pełnomocnictwo dla A. S., jednak brak twierdzeń co do opisanych wyżej okoliczności oraz brak dowodu w postaci samego pełnomocnictwa nie pozwala przyjąć żądania w zakresie tego wydatku za uzasadniony;

4) opłaty skarbowej za pełnomocnictwo w wysokości 17 zł (za uzyskanie wypisów i wyrysów z rejestru):

powódka nie przedstawiła twierdzeń w zakresie tego kto był mocodawcą i kto był pełnomocnikiem,

powódka nie przedstawiła dowodu w postaci pełnomocnictwa do uzyskania wypisów i wyrysów z rejestru,

można domyślać się, że z żądaniem tym związany jest dowód w postaci potwierdzenia wpłaty na rzecz Urzędu Miasta i Gminy G. z 5 marca 2013 r. z tytułu opłaty za pełnomocnictwo dla A. S., brak twierdzeń co do opisanych wyżej okoliczności oraz brak dowodu w postaci samego pełnomocnictwa nie pozwala jednak przyjąć żądania w zakresie tego wydatku za uzasadniony.

Ostatecznie wszystkie żądania zwrotu wydatków w postaci opłat skarbowych od pełnomocnictw nie zostały przez powódkę udowodnione. Powódka domagała się 5 razy po 17 zł, złożyła do akt 4 dowody wpłaty po 17 zł, nie przedstawiła jednak nawet twierdzeń co do tego, która wpłata dotyczy jakiego pełnomocnictwa, nie złożyła też samych pełnomocnictw. Powódka złożyła natomiast trzy pełnomocnictwa z 23 lutego 2013 r. do reprezentowania w postępowaniu uzgodnieniowym, nie przedłożyła natomiast dowodów uiszczenia opłaty od pełnomocnictw udzielonych w tej dacie i z takim zakresem umocowania. Ostatecznie powództwo o zwrot wydatków w postaci opłat skarbowych od pełnomocnictw zostało więc oddalone.

Kolejne żądanie opisane przez powódkę jako „niezwrócone koszty projektowe” obejmuje kwoty brutto (z podatkiem VAT), które powódka zapłaciła osobom trzecim za wykonanie trzech opracowań:

a) opinia geotechniczna - za którą powódka zapłaciła 4.674 zł brutto (3.800 zł netto),

b) projekt robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi - za które powódka zapłaciła 1.476 zł brutto (1.200 zł netto)

c) projekt fotowoltaiki - za który powódka zapłaciła 7.995 zł brutto (6.500 zł netto).

Podstawą do żądania zwrotu tych kosztów nie może być wskazywany przez powódkę § 11 ust. 7 litera c umowy, zapis ten odwołuje się bowiem bezpośrednio do drugiego etapu, tj. umowy o roboty budowlane, nie dotyczy natomiast kosztów poniesionych przy realizacji pierwszego etapu, polegającego na wykonaniu dzieła - projektu budowlanego.

Każde z tych trzech opracowań stanowi właśnie dodatkowe dzieło (będące uzupełnieniem dokumentacji projektowej przygotowywanej przez powódkę w pierwszym etapie), zgodnie z umową wymagane było więc zawarcie pod rygorem nieważności pisemnego aneksu do umowy, zlecającego powódce roboty dodatkowe w zakresie wykonania tej

dotodkowej dokumentacji projektowej (por. rozważania przedstawione powyżej na tle rozumienia zapisów § 2 ust. 2 i § 3 ust. 2 umowy).

Wykonanie każdego z tych trzech opracowań nie mieści się w umownie określonej ryczałtowej kwocie wynagrodzenia za wykonanie projektu budowlanego. W przypadku opinii geotechnicznej z § 2 ust. 1 lit. e umowy wynika jednoznacznie, że to pozwana (zamawiający) miała dostarczyć powódce (wykonawcy) m.in. dokumentację geotechniczną. Z kolei prace, których dotyczyły pozostałe dwa projekty, w ogóle nie były przez pozwaną planowane w dacie zawierania umowy, pomysł zastosowania fotowoltaiki i wykorzystania ciepła ziemi pojawił się po stronie pozwanej już po zawarciu umowy, w trakcie wykonywania przez powódkę pierwszego etapu, polegającego na przygotowaniu dokumentacji projektowej. Zauważyć trzeba, że projekty fotowoltaiki i robót geologicznych w celu wykorzystania ciepła ziemi nie zostały wymienione w załączniku nr 2 do umowy, który dotyczył zakresu wykonania projektów budowlanych (załącznik zatytułowany „Zakres rzeczowy robót”).

Materiał dowodowy zebrany w sprawie potwierdza, że wszystkie trzy projekty, obejmujące prace dodatkowe w zakresie projektowania, zostały przez powódkę wykonane (a ściślej zostały zlecone podwykonawcom powódki i przez nich wykonane). W żadnym przypadku nie podpisano jednak aneksu do umowy, mimo zastrzeżonej w tym zakresie formy pisemnej pod rygorem nieważności.

W przypadku opinii geotechnicznej w aktach sprawy znajduje się jedynie wiadomość wysłana drogą elektroniczną A. S. przez prezesa zarządu pozwanej P. D. o treści: „Upoważniam panią A. S. do wyboru oferty na wykonanie badań geologicznych i zlecenie ich wykonania w imieniu P. D.”. Powyższe nie spełnia wymogu formy pisemnej zastrzeżonej pod rygorem nieważności. Wymóg ten - zgodnie z umową - zostałby zachowany wyłącznie w przypadku dwustronnie podpisanego aneksu. Co więcej upoważnienie zostało udzielone „w imieniu P. D.”, a nie na rzecz spółki (...).

W przypadku projektu fotowoltaiki strona powodowa wprost przyznawała, że umowa w zakresie powierzenia powódce wykonania tego dzieła została zawarta ustnie, przez prezesów zarządów obu spółek. Materiał dowodowy potwierdza powyższą okoliczność (por. przesłuchanie prezesa zarządu powódki J. A.), także w tym przypadku nie została jednak zachowana forma pisemna zastrzeżona pod rygorem nieważności.

W przypadku projektu robót geologicznych w celu wykorzystania ciepła ziemi w aktach sprawy znajduje się z kolei pismo kierownika zakładu pozwanej A. A. (2), który pisemnie zwrócił się do (...) o wybranie projektu na otwory dla kolektorów pompy ciepła za cenę 1.200 zł netto. A. A. (2) przesłuchany jako świadek potwierdził powyższą okoliczność, zarazem zeznał jednak, że nie posiadał żadnego umocowania do składania oświadczeń woli w imieniu spółki (...), w szczególności w zakresie związanym z budową nowej hali produkcyjnej. W odniesieniu do omawianego projektu wystąpiła więc sytuacja opisana w art. 103 § 1 k.c., A. A. (2) występował jako falsus procurator, jego oświadczenie woli nie zostało potwierdzone przez mocodawcę (pозwaną), co więcej musiałoby to nastąpić w zastrzeżonej pod rygorem nieważności formie pisemnego aneksu. Taka sytuacja nie miała miejsca, tym samym nie doszło do zawarcia skutecznej umowy, powierzającej powódce wykonanie dzieła w postaci projektu robót geologicznych w celu wykorzystania ciepła ziemi.

Z przedstawionych wyżej rozważań wynika, że nie została zawarta pisemna umowa dotycząca powierzenia powódce wykonania żadnego z trzech dzieł (trzech omawianych opracowań projektowych). Powódce nie służy więc żadne roszczenie wynikające z umowy (w szczególności wynikające z art. 627 k.c. roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za wykonanie dzieła), zasadność roszczeń powódki można więc rozpatrywać jedynie w oparciu o alternatywnie podaną przez powódkę podstawę prawną, tj. w oparciu o przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Jak już wspomniano z akt sprawy wynika, że wszystkie trzy opracowania zostały przez powódkę wykonane, a ściślej ich wykonanie powódka zleciła podwykonawcom. Jednakże tylko dwa spośród tych projektów zostały pozwanej w 2013 r. wydane. Jak wynika z materiału dowodowego opinia geotechniczna i projekt fotowoltaiki stanowią część projektu budowlanego i zostały stronie pozwanej wydane wraz z projektem budowlanym, co potwierdzają dowody w postaci protokołu zdawczo-odbiorczego, dokument „Spis zawartości projektu, projektantów i sprawdzających”, dowód

w postaci zeznań świadków oraz dowód z przesłuchania prezesa zarządu powódki J. A.. W przypadku tych dwóch opracowań powódka spełniła więc na rzecz pozwanej świadczenie nienależne (wydała dzieła).

Spełnienie świadczenia w sytuacji, gdy czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (w tym przypadku została dokonana ustnie bądź drogą elektroniczną, mimo zastrzeżonej pod rygorem nieważności formy pisemnej), odpowiada definicji świadczenia nienależnego z art. 410 § 1 k.c. Tym samym podstawę prawną roszczeń powódki o zwrot wzbogacenia stanowi art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c., bowiem poprzez wykonanie robót dodatkowych powódka spełniła na rzecz pozwanej świadczenie na podstawie czynności prawnej zobowiązującej do świadczenia, która była nieważna. W utrwalonym orzecznictwie wskazuje się bowiem, że w sytuacji, gdy umowa, na podstawie której zostały wykonane dzieło bądź roboty budowlane jest nieważna, od strony korzystającej z efektów przeprowadzonych prac sąd może zasądzić wynagrodzenie na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu [por. wyrok SN z 7.11.2007 r. w sprawie II CSK 344/07, a także orzecznictwo na tle niezachowania zastrzeżonej pod rygorem nieważności formy umów o roboty dodatkowe, zawieranych według reżimu prawa zamówień publicznych: wyrok SN z 7.02.2013 r. w sprawie II CSK 248/12 oraz wyrok SN z 10.10.2007 r. w sprawie I CSK 234/07].

Zgodnie z art. 410 § 2 k.c. świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia. Przyjmuje się przy tym, że nienależne świadczenie jest szczególnym przypadkiem bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 k.c.), w którym wzbogacenie uzyskiwane jest na drodze świadczenia zubożonego. Przytoczony wyżej przepis stanowi podstawę do odczytania czterech norm kompetencyjnych do dochodzenia czterech różnych roszczeń kondykcyjnych: *condictio indebiti*, *condictio causa finita*, *condictio ob causam datorum* (inaczej: *condictio ob rem*) i wreszcie *condictio sine causa*.

W rozpoznawanej sprawie poprzez spełnienie świadczeń w postaci wydania projektu fotowoltaiki i wydania opinii geotechnicznej po stronie powódki powstało ostatecznie z wymienionych roszczeń kondykcyjnych - *condictio sine causa*. Powstaje ono w związku z wykonaniem przez zubożonego na rzecz wzbogaconego świadczenia ze zobowiązania, które swe źródło miało w nieważnej czynności prawnej, przy czym wyłączone są tu te przypadki, w których doszło do konwalidacji takiej czynności.

W doktrynie wskazuje się przy tym, że do najważniejszych przypadków *condictio sine causa* dla odzyskania spełnionego świadczenia należy brak formy zastrzeżonej pod rygorem nieważności – art. 73 § 2 zdanie pierwsze k.c., czy też przepis szczególny art. 139 ust. 2 p.z.p. [por. K., komentarz do art. 410 k.c. (w:) red. K. O., Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna, Tom III A, W. 2017, L.].

Dodatkowo wskazać trzeba, że w przypadku *condictio sine causa* (jak również *condictio causa finita* oraz *condictio ob causam datorum*) nie stosuje się wyłączeń z art. 411 k.c., albowiem wyłączenia te dotyczą tylko *condictio indebiti*, bowiem w zakresie pozostałych kondykcji nie można z istoty rzeczy takiej dodatkowej przesłanki błędu wprowadzić. Jeżeli podstawą świadczenia była nieważna czynność prawna (*condictio sine causa*), wiedza świadczącego o nieważności zobowiązania nie wyłącza jego roszczenia zwrotnego [por. K., komentarz do art. 411 k.c. (w:) red. K. O., Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna, Tom III A, W. 2017, L.].

Przekładając powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy uznać, że powódka udowodniła, iż spełniła na rzecz pozwanej świadczenie *sine causa* w postaci wykonania robót dodatkowych: opinii geotechnicznej i projektu fotowoltaiki. Jak już wspomniano wyżej dzieła te zostały pozwanej wydane, pozwana je wykorzystwała, m.in. w oparciu o tą dokumentację pozwana uzyskiwała decyzję o pozwoleniu na budowę.

Wartość wzbogacenia pozwanej i zarazem wartość zubożenia powódki wyraża się kwotą netto (bez podatku VAT), wydatkowaną przez powódkę w celu zapłaty wynagrodzenia podwykonawcom, którzy wykonali dla powódki oba omawiane projekty (odpowiednio 3.800 zł i 6.500 zł). Wartością zubożenia po stronie powódki jest kwota netto, jaką powódka zapłaciła swoim podwykonawcom, powódka jako płatnik podatku VAT mogła bowiem obniżyć podatek

należny o kwotę podatku VAT naliczonego przy nabyciu usług od podwykonawców, analogicznie jak w przypadku odszkodowania poniesionego przez płatnika tego podatku [por. np. uchwała Sądu Najwyższego z 16 października 1998 r., III CZP 42/98, uchwała Sądu Najwyższego z 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97; a także orzecznictwo na tle roszczenia o wynagrodzenie, o jakim mowa w art. 224 § 2 k.c.: w wyroku z 15.04.2004 r. w sprawie IV CK 273/03 Sąd Najwyższy wskazał, iż charakter przewidzianego w art. 224 § 2 k.c. roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy, które łączy w sobie pierwiastki roszczenia odszkodowawczego i roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia, wyklucza uznanie za jego składnik podatku VAT, albowiem w świetle przepisów art. 2 ust. 1 i 4 ustawy o VAT opodatkowaniu podlega „sprzedaż towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”, nie sposób zaś uznać omawianego wynagrodzenia, łączącego w sobie pierwiastki odszkodowawcze z wyrównaniem bezpodstawnego wzbogacenia, za należność z tytułu świadczonej usługi; tak prezentowane stanowisko zachowuje swoją aktualność także w obowiązującym stanie prawnym, pomimo tego, że wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 11 marca 2004 roku o podatku od towarów i usług katalog czynności podlegających opodatkowaniu uległ – w porównaniu do poprzednio obowiązującej ustawy – rozszerzeniu].

Przedstawiona argumentacja nie pozwala przyjąć, że wartością wzbogacenia powódki jest kwota, jaką powódka zapłaciła swoim podwykonawcom wraz z podatkiem VAT. Żądanie pozwu uzasadnione jest więc do kwoty 3.800 zł i 6.500 zł.

Nieuzasadnione pozostaje natomiast żądanie o zapłatę kwoty zapłaconej przez powódkę A. B. za przygotowanie projektu robót geologicznych na wykonanie otworów wiertniczych dla zabudowy wymienników gruntowych w celu wykorzystania ciepła ziemi. W tym przypadku nie doszło do spełnienia świadczenia na rzecz pozwanej, tym samym wyłączone jest zastosowanie instytucji świadczenia nienależnego, żadne świadczenie na rzecz pozwanej nie zostało bowiem spełnione. Wyłączone jest również zastosowanie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu z uwagi na to, że wprawdzie dokumentacja taka na zlecenie powódki została wykonana, a powódka zapłaciła tę kwotę swojemu kontrahentowi (po stronie powódki nastąpiło zubożenie o kwotę 1200 zł netto), nie można jednak zarazem przyjąć, że po stronie pozwanej nastąpiło jakiegokolwiek wzbogacenie.

Pełnomocnik powódki na rozprawie 14 stycznia 2016 r. na pytanie przewodniczącego wprost przyznał, że objęte sporem trzy opracowania projektowe nie zostały pozwanej wydane. Stanowisko to zostało w późniejszym toku procesu sprecyzowane, powódka wykazała bowiem, że wraz z projektem budowlanym wydano pozwanej opinię geotechniczną i projekt fotowoltaiki. Braki w zakresie wydania trzeciego opracowania, tj. projektu robót geologicznych w celu wykorzystania ciepła ziemi, powódka próbowała uzupełnić w toku niniejszego procesu, stąd też w piśmie procesowym z 12 lutego 2016 r. pełnomocnik powódki podniósł, że opracowanie to zostało wysłane pocztą wprost na adres pozwanej, listem poleconym z 11 lutego 2016 r. Należy jednak zauważyć, że wysłanie tego projektu pocztą, po trzech latach od odstąpienia od umowy, w sytuacji kiedy pozwana całkowicie zrezygnowała z realizacji planowanej wcześniej inwestycji, nie może być uznane za spełnienie świadczenia wynikającego z nieważnej umowy. W przypadku związania stron stosunkiem umownym, w razie zwłoki dłużnika w wydaniu rzeczy, zastosowanie znajduje art. 477 § 2 k.c., zgodnie z którym: gdy skutek zwłoki dłużnika świadczenie utraciło dla wierzyciela całkowicie lub w przeważającym stopniu znaczenie, wierzyciel może świadczenia nie przyjąć. W rozpoznawanej sprawie przepis ten nie może znaleźć zastosowania, strony nie były bowiem związane stosunkiem umownym, jednakże wystąpiła taka sytuacja, że świadczenie powódki (nienależne, nie wynikało bowiem z ważnej czynności prawnej), zostało pozwanej zaoferowane w takim czasie, że straciło dla niej całkowicie znaczenie. Przesłanie pocztą tego projektu miało na celu wyłącznie skutek procesowy, było związane z wystąpieniem przez powódkę, w niniejszej sprawie, z roszczeniem procesowym o zwrot świadczenia nienależnego. Czynność ta była całkowicie oderwana od stanu faktycznego sprawy, przytoczonego przez powódkę w pozwie. Z kolei pozwana w toku niniejszego procesu konsekwentnie wносиła o oddalenie powództwa wskazując, że nie zawarła umowy o wykonanie dodatkowych projektów i nie oczekuje ich wykonania. Ostatecznie nie można więc przyjąć ani tego, że powódka spełniła na rzecz pozwanej świadczenie nienależne, ani tego, że pozwana wzbogaciła się poprzez doręczenie jej pocztą, niemającego już dla niej żadnego znaczenia, projektu robót geologicznych w celu wykorzystania ciepła ziemi.

Ostatecznie na rzecz powódki podlegała zasądzeniu kwota 11.360,15 zł (145 + 826 + 89,15 + 3800 + 6500).

Powódka domagała się odsetek za opóźnienie spełnieniu tego świadczenia, na podstawie art. 481 § 1 k.c., od daty wskazanej w wezwaniu do zapłaty, które zostało wysłane listem poleconym 23 lipca 2013 r. W związku z tym, że zobowiązanie to ma charakter bezterminowy, zasadnie powódka termin spełnienia świadczenia wiąże z doręczeniem wezwania do zapłaty (art. 455 k.c.). Powódka nie wykazała jednak - ani nawet nie przedstawiła twierdzeń co do tego - w jakiej dacie pismo to zostało doręczone pozwanej. Do akt złożone zostało jedynie potwierdzenie nadania pisma, brak jest natomiast potwierdzenia odbioru tego pisma. W tej sytuacji za pierwszą, udowodnioną datę doręczenia wezwania do zapłaty należało przyjąć datę doręczenia pozwu w niniejszej sprawie, co nastąpiło 9 czerwca 2015 r. Odsetki za opóźnienie zostały więc zasądzone od dnia następnego, tj. od 10 czerwca 2015 r.

Stan faktyczny sprawy ustalony został w oparciu o dowody z dokumentów (w rozumieniu art. 243¹ k.p.c., jak i w rozumieniu art. 245 k.p.c.), jak również oparciu o zeznania zawnioskowanych przez strony świadków (art. 258 k.p.c.), ponadto o dowód z przesłuchaniu stron, który wobec nieusprawiedliwionego niestawiennictwa prezesa zarządu pozwanej ograniczony został do przesłuchania jest prezesa zarządu strony powodowej (art. 299 k.p.c.). Sąd zasadniczo dał wiarę tak wskazanym dowodom z dokumentów, jak i dowodom ze źródeł osobowych, z przyczyn opisanych już wyżej.

W zakresie pierwszego z żądań, o zapłatę kwoty 100.000 zł, duże znaczenie dla rozstrzygnięcia miał dowód z przywołanej we wcześniejszej części rozważań prawnych opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa M. S. (1) (art. 278 k.p.c.).

Opinia wykonana przez biegłego M. S. (1) została uznana za dowód w pełni wiarygodny. Biegły sporządził opinię na piśmie, wykonał też opinię uzupełniającą, odnosząc się do uwag stron, ostatecznie na wszystkie pytania pełnomocników stron odpowiedział na rozprawie. Ocenę tego dowodu przedstawiono już we wcześniejszej części rozważań. Z kolei dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu informatyki M. M. nie był przez strony kwestionowany. Obaj biegli wyjaśnili na rozprawie wątpliwości co do przygotowanych opinii pisemnych, udzielając odpowiedzi na każde pytanie stron.

Stan faktyczny sprawy Sąd ustalił również opierając się o dowody z zeznań świadków i z przesłuchania stron (przesłuchano za powódkę prezesa jej zarządu). Relacje świadków oraz prezesa zarządu powódki Sąd ocenił jako wiarygodne. Zarówno świadkowie jak i prezes zarządu powódki złożyli zeznania, które wzajemnie się uzupełniały i pozwoliły na ustalenie faktów istotnych dla rozstrzygnięcia. W zeznaniach tych osób nie było sprzeczności, które pozwoliłyby uznać któregokolwiek z przesłuchiwanym za niewiarygodnego. Dowody te wraz z dowodami z dokumentów wzajemnie się uzupełniały tworząc koherentną całość.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 108 § 1 k.p.c., rozstrzygając o zasadzie poniesienia kosztów przez strony. Zgodnie z wyrażoną w art. 98 § 1 k.p.c. zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy koszty procesu powinny zostać między stronami stosunkowo rozdzielone zgodnie z art. 100 k.p.c., przy założeniu, że powódka wygrała proces w 96,60%, a szczegółowe wyliczenie tych kosztów pozostawiono referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się orzeczenia.